

El Ball de Diables i els dracs de Vilanova i la Geltrú a la Mercè de 1979

Heribert Masana i Soler

Era el dissabte 22 de setembre del poètic 1979 i, entre les mans, navegaven un naufrag telegrama de l'Ajuntament de Barcelona i un rebut de la pirotècnia Igual de Canyelles. L'endemà diumenge, vigília de la Mercè, el Ball de Diables i els Dracs de Vilanova i de la Geltrú havien d'estar, a les quatre de la tarda, a la barcelonina plaça de Sant Jaume. Més d'un miler de coets, de paper blanc i anella groga, esperaven encaixats dins la foscor.

Cap a la tarda d'aquell dissabte, un camió dels "*Transports Ferran*" va anar a buscar l'antic Drac de Vilanova (reconstruït el 1948). El monstre restava guardat en un magatzem municipal, ubicat en un carrer terrós (l'actual carrer Olesa de Bonesvalls) que dona a la plaça de les Casernes. Allà, un grup d'entusiastes de la festa, amb espurnes als ulls, el carregaren dalt del camió, el qual va baixar cap el carrer del Tigre, on van carregar el Drac de la Geltrú, estrenat l'any anterior (1978) i pel qual anar a Barcelona representava la primera sortida fora de la seva ciutat. Tots dos dracs passaren la nit sota d'un mateix sostre, el del camió, als desapareguts patis de la Fàbrica Nova, al capdamunt del carrer Pare Garí. L'alquímia i la màgia d'aquests éssers fantàstics provocà una nit mullada amb una pluja intensa de finals de setembre.

L'endemà diumenge, 23 de setembre, es llevà amb la frescor d'un cel serè que pintava l'espai d'un blau intens, talment com les renovades i somiadores festes de la Mercè del primer ajuntament democràtic de Barcelona. El seu programa d'actes, amb la suggestiva portada de Francesc Galí, estava a l'horitzó dels ulls: a les sis de la tarda, d'aquell diumenge, estava prevista la "*Concentració dels Dracs*" i llençament de globus de paper a la plaça de Sant Jaume. A les set de la tarda, encara amb la tènua llum del dia que s'escurçava, la "*Cercavila dels Dracs*" baixaria pel carrer Ferran i pujaria per les Rambles fins a les amplituds de la plaça Catalunya, on, cap a les nou del vespre, estava prevista la "*Traca de Dracs*" i l'actuació dels diables, que il·luminarien la nit.

Ja ho deia el llibertari pregó de festes d'aquell any de l'escriptor i poeta mallorquí Josep Maria Llompart: *... "El vent de la festa és, emperò, a punt d'alçar-se i li hem d'obrir de bat a bat totes les finestres: la festa de Barcelona, amb una mena de ressò màgic de Països Catalans" ...; ... "Els temps, però, han canviat, i en aquesta problemàtica nostra podem mesurar el significat profund d'aqueixa cultura tradicional quan es manifesta, no a través de l'espectacle, no*

a través d'una vitrina de museu, sinó a l'aire lliure de la plaça, en el batec fervent de la festa popular"...

Per arreu s'escampava el crit de la participació popular i del gust d'ocupar el carrer, aquell espai que sota els ulls de la rànica dictadura havia estat el territori prohibit. Per l'aire corrien les veus reivindicatives de les llibertats i utopies, encara ara, anhelades.

Es tractava, doncs, de la primera Concentració de Dracs, talment dita, a Barcelona. Això suposava un al·licient més d'innovació i de reinvençió en el camí ascendent que experimentaven les festes de la Mercè, sobretot a partir del moviment de la reproposta, cap a finals dels anys setanta.

Arribades les primeres hores de la tarda d'aquell diumenge de setembre, talment com un conte, on ninos i titelles gesticulen per l'espai, un camió va descarregar l'antiquíssim Drac de Solsona (de 1692) davant l'Ajuntament barceloní, mentre el Drac d'Olot (reconstruït el 1928), amb llur pell de vímet i guix, es passejava per la plaça del darrere (la de Sant Miquel). Molta gent curiosa ja començava a contemplar i a fer fotografies d'aquestes peces llegendàries. Però encara n'arribaven més d'éssers antics i estranys: el també històric Drac de Vilafranca del Penedès (documentat el 1601), l'espectacular Drac de Tres Caps de Sant Pere de Ribes (de 1972) i algunes de les poques bèsties de foc construïdes durant els darrers anys setanta (la monstruosa Cuca Fera de Begues, reconstruïda el 1976, la Momerota de Mataró i la Cuca de Castellbisbal, estrenades durant el mateix 1979).

Tot i amb això, Vilanova i la Geltrú va ser l'única població més representada, aportant dos dracs i diables, la qual cosa tenia molt de mèrit en aquella època, car eren molt poques les peces de bestiari que existien, aleshores, a Catalunya.

Poc a poc, les figures s'anaven endinsant cap a l'interior de la galeria gòtica de l'Ajuntament, des d'on es prepararien per sortir en cercavila i on tothom de les colles parlava amb tothom, en un ambient de col·lectivitat màgica i inoblidable. A més, es va celebrar una reunió de caps de colla (un acte encara no gaire corrent pels protagonistes) en una sala propera al Saló de Cent de l'Ajuntament, mentre la Cuca Fera de Begues, degut a la seva grandària, restava amagada al carrer Ciutat (davant l'antiga façana gòtica de la Casa Consistorial), des d'on sortiria cap a la plaça en el moment oportú.

Primer de tot, el Ball de Diables de Vilanova (documentat el 1710), que encara evolucionava amb els teatrals i romàntics vestits d'Enric Cristòfol Ricart, recitaren uns quants versots infernalosos (de temes

barcelonins i de política catalana) dalt d'un taulat, ubicat al bell mig de la plaça Sant Jaume, l'antic fòrum romà o àgora de la paraula. L'acte va rebre moltes ovacions per part dels milers de persones que omplien de gom a gom la plaça. Seguidament, el Ball de Diables de l'Arboç (documentat el 1846) va obrir la cercavila amb el seu esclat constant de pirotècnia i el ritme hipnòtic dels seus tabals de pell i, a més, recitaren els seus parlaments a la plaça Catalunya. Darrere seu, els dracs, encapçalats pel de Vilafranca, anaven sortint (cada un amb un cartell identificatiu amb el nom de la seva població) per la porta de la Casa de la Ciutat, talment com un poema que parla d'antics tòtems i de genis posseïdors del foc etern, i anaven baixant pel carrer Ferran (ple de cotxes aparcats). La sorpresa anava creixent entre la gernació que participava de l'acte, car l'expectació era gran entre un públic barceloní que, en la seva majoria, poques vegades o quasi bé mai, havia vist aquest tipus de pràctica ancestral que venia de comarques per mostrar la tradició viva a una Barcelona gairebé orfe de diables i dracs. Les reaccions del nombrós públic assistent eren del tot ingènues davant d'un acte que es mostrava per primera vegada als seus ulls. A algú se li va ocórrer tapar-se el cap amb una jaqueta per protegir-se de les espurnes, altres es tapaven les orelles per minvar l'estridència dels trons i alguns dels més joves, amb els sarrons de sivelles, diambulaven o, fins i tot, saltaven pel costat del foc dels diables (un fet encara excepcional i rar en aquella època), mentre els portadors de les bèsties anaven encenent els coets amb rudimentàries metxes. La candidesa de veure les coses per primera vegada es barrejava amb el risc estètic i el plaer xocant d'unes figures que es passejaven per un espai urbà diferent al de la seva població d'origen.

Segons les notes de premsa de l'època, els Diables vilanovins (els quals anaven penúltims en l'ordre de cercavila) i els Dracs de Vilanova i de la Geltrú (que precedien els diables) van ser, entre d'altres, els que van rebre més aplaudiments d'una massa important de gent que arrossegaven al seu darrere, a més de ser un dels grups amb més vistositat en la seva actuació (els Diables vilanovins llençaren 850 coets i tant el Drac de Vilanova com el Drac de la Geltrú cremaren uns 400 coets cada un). Per si encara fos poc, les giravoltes i moviments ràpids del Drac geltrunenc es contraposaven al pas més feixuc i cerimonial dels dracs més antics.

De fet, la quantitat de foc d'aquells anys encara estava molt lluny de l'actual. Els ceptrots dels diables tenien tres punts de foc i els dracs, en la seva majoria, només tiraven tres coets per la boca, a excepció del Drac de Vilafranca (que també ho feia per les ales i la cua durant la "*dansa del foc*") o del Drac de Ribes amb els seus tres caps. Tot i amb això, el Drac de Solsona només tenia un punt de foc a la boca i el Drac d'Olot, en aquells temps, quasi bé no tirava pirotècnia. Aquest

fet provocà l'anècdota que, dins la galeria gòtica de l'Ajuntament, algun il·luminat s'acostés als dos portadors olotins per animar-los a que col·loquessin algun artifici per subjectar un coet. La solució va ser un filferro que subjectés una carretilla sense tro (per por que volés el cap), que va ser encesa allà mateix, davant l'escepticisme dels portadors olotins. A part, la Cuca Fera de Begues llençava boles de foc al cel (moltes de les quals rebotaven contra els balcons) des de dos punts damunt del seu nas, mentre els ulls se li il·luminaven i emetia uns sons esfereïdors; la Cuca de Castellbisbal disparava pirotècnia per la banya i la Momerota de Mataró treia espurnes per les seves banyes de bou.

D'altra banda, els grallers eren l'acompanyament musical més corrent, tot i les excepcions dels pocs tabals (majoritàriament de pell) dels dos Balls de Diables i del Drac de la Geltrú, a part del típic flabiolaire del Drac de Vilafranca.

Davant l'èxit d'aquell acte, l'any següent (1980), s'inventà el joc festiu del "Correfoc", que enguany cal recordar-ne la seva vint-i-cinquena edició barcelonina, tot i que la llavor originària rau en aquella màgica Concentració de Dracs, que resta arraulida en un somni llunyà i d'encanteri, des d'on la memòria ens parla d'una celebració mítica i pedra clau per tot allò que va venir després.

Precisament, també cal felicitar-ne els Diables i Dracs de Vilanova i de la Geltrú, que exerciren, durant els primers anys d'aquesta festa, un paper cabdal en la representació de la tradició ancestral del foc de la nostra ciutat i comarca.

Heribert Masana i Soler

Publicat al Diari de Vilanova del 7 de novembre de 2003